

מוסדי דעת ונתיבי תורה מהיכל רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א

• ישיבת פוניבז' •

פרשת כי תצא תשפ"ה

• בס"ד • שנה ג' • גליון קי"ב •

דרכי התשובה בחודש אלול

"עשו לכם לב חדש ורוח חדשה"

בספרי רבינו יונה אנו רואים שישנם ב' 'מסלולי' תשובה (עכשיו באלול כולם צריכים ללמוד שערי תשובה, ונראה שהקבלה הראשונה של אלול זה ללמוד שערי תשובה), ובשער א' מאריך לבאר את כל פרטי התשובה, חרטה, קבלה, עזיבת החטא, יגון, מסכת שלמה שצריך לעבור בעל התשובה עד שמגיע לשלמות התשובה. ולהגיע לדבר הזה צריך עבודה רבה, וקשה מאוד להגיע לכל עשרים עיקרי התשובה בחודש אלול, דברים שצריך לשנות בכוחות הנפש, אכפתיות, זריזות והתמדה בדברים, מהפך שלם בחייו של בעל התשובה.

ויש אופן נוסף שמבואר ברבינו יונה (ספר יסוד התשובה), צורה נוספת איך אפשר לחזור בתשובה, גם בלי מהלך ודרגות מיוחדות "שלח לנו הקב"ה ביד עבדיו הנביאים, וביד יחזקאל הנביא, נאום ד' אלוקים שובו והשיבו מכל פשעכם ולא יהיו לכם למכשול, השליכו מעליכם כל פשעכם אשר פשעתם בם, ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה". ומבאר רבינו יונה שהאדם צריך לחשוב כאילו היום הוא נולד, אין לו מצוות ועבירות, הוא מתחיל הכל מהתחלה, לא משנה מה היה עד היום, ויתפלל לקב"ה שיעזור לו לחזור אליו באמת.

ובבוקר כשקם שיחשוב בדעתו שהוא לא עושה היום שום עבירה, ויחשוב בדעתו מה הוא הולך לעשות מעכשיו עד זמן האכילה. ובזמן האוכל, אם היה משהו שעבר עליו, שיתוודה על כך, ואם הוא הצליח שיוודה לקב"ה על מה שהצליח. ומאז שיחשב מה הוא עושה עד שעת הארוכה הבאה, שלושה פעמים ביום, לעשות את כל זה חודש או שנה, וכך הוא יוכל להצליח לחזור לגמרי בתשובה.

כל זה מגיע אצל מי שמחליט בהחלטה גמורה, להתחיל הכל מחדש, וכך הוא מקבל כוחות חדשים מן שמיא, לעשות את זה.

קבלת עול אחד

רבינו יונה בהמשך דבריו (אותיות י"א) מבאר שהעיקר הראשון בתשובה זה החרטה, והשני עזיבת החטא, אבל זה תלוי אצל מי, יש מי שנופל מידי פעם בחטא, וזה דרך התשובה שלו, חרטה ועזיבת החטא. "אך האיש המתייב על דרך לא טובה, תמיד, וגבר על חטאיו דורך בכל יום ושונה באיולתו, ושב במרוצתו גם פעמים רבות, וכל עת אוהב הרע ומכשול עונו ישים נוכח פניו", לאיש כזה לא מועיל חרטה, וצריך בהקדם לקבל על עצמו שהוא יותר לא חוטא - עזיבת החטא.

ואנחנו לכאורה נמצאים בדרגה הזאת, עבירות שבפה, העיניים, האוזניים, העבירות שבהלך ילך היום יומי, העבירות הרגילות שחוטאים בהם כמעט בלי לשים לב - בלי עזיבת החטא וקבלה לעתיד, אין שום סיכוי. אנחנו צריכים לקבל קבלה, שביום כיפור שנגיד את הווידי, הווידי יהיה אמיתי ופנימי.

וכמו שכבר אמרנו, קשה מאוד בבת אחת להשתנות ולתקן את עצמנו מכל העבירות, אבל לגבי עבירה אחת זה שייך, אפילו פרט אחד בחטא הלשון, ליצנות, לא כל הפה, פרט אחד - גם זה מספיק, גם מזה אפשר להיות עבד ד' בדבר אחד.

נקבל על עצמנו עול, עול אחד. האדם מלא בפריקת עול, הוא קם מתי שהוא רוצה, אין לו באמת שיעבוד ורצינות שלו לתורה, תפילה ומידות, הכל עושים לפי מה שמסתדר באותו הרגע, אין עול לא לעשות עבירה מסוימת. והראיה, הנה יש מקומות שמחלקים מלגה למי שלומד בתענית דיבור, זה עול - וכשיש עול אפשר הכל, אבל כשאין תמורה מוכבדת לזה קשה לא לדבר באמצע הלימוד, ולמרות שמאמרי חז"ל מלאים בחומרת העוון של המפסיק ממשנתו, ואיתא בשו"ע (י"ד רמ"ו, י"ז) "אפילו מי שנתעטש, אין אומרים לו רפואה, בבית המדרש".

"טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו"

אנחנו צריכים למצוא את העול לכל מצוה, לתורה, לתפילה, לברכות, להרגיש אחריות שלא יהיה חלילה רפיון בזה. אבל אנחנו נמצאים

כיצד נראה כי"ב תשרי?

אלול זה חודש הכנה ותשובה, חודש שאמור לשנות אותנו, עד ראש השנה ויום כיפור. כל אדם צריך לשאול את עצמו, עם כל השאיפות שיש לו, מה הוא חושב שתהיה דרגתו בעוד חודש, עוד חודש ב"ב תשרי האם יהיה איזה שינוי מהיום, אחרי יום כיפור, האם המצב שלו יהיה שונה מעכשיו. כשיש התעוררות, כולם רוצים להשתנות ולהתקדם, אבל המטרה היא שההתעוררות תישאר גם אחר כך, ומה אפשר לעשות בשביל זה.

"איעצך עצה... כפי אשר תשיג ירך"

החפץ חיים מדבר הרבה על התשובה, וכותב (בית ישראל, ו') שאם כולם ישובו בתשובה תבוא הגאולה, ולפעמים אדם מבקש מהקב"ה שיגזור עליו שנה טובה, ומבטיח שיחזור בתשובה, ואילו פמליא של מעלה אומרים לקב"ה שאין מה לסמוך עליו, שראינו שהבטיח כמה פעמים אבל הוא לא קיים את זה אף פעם. החפץ חיים מביא משל "לאחד שבא לסוחר גדול מאד שדרכו למכור סחורה הרבה בפעם א' ובקש מאתו שימכור לו כך וכך סחורה בהקפה, ותיכף כשיביא הסחורה לביתו ישלח לו הכסף ולא רצה הסוחר להאמין לדבריו, כי כבר אירע לו כמה פעמים שלקח סחורה ולא שילם וגם אז הבטיח שישלם תיכף ומיד ולבסוף לא קיים דבריו כלל, וע"כ לא חפץ להאמינו גם עתה בשום אופן, והתחיל הלוקח להצטדק את עצמו כי כמה וכמה סיבות גרמו לו אז שלא קיים את דבריו, אבל עתה יתחזק בכל כוחותיו לשלם בעד הסחורה תיכף כשיביא לביתו, והתחיל לבכות ולהתחנן מלפניו שיחוס עליו ועל אנשי ביתו שלא ימותו ברעב, והנה הסוחר מרכות לבבו כבר נעתר לבקשתו ויחפץ ליתן לו הסחורה בהקפה".

והחפץ חיים מספר שם שאנשי ביתו של הסוחר לא נתנו לו לתת לו סחורה בהקפה, הם אמרו שכבר כמה פעמים הוא רימה אותו שהבטיח שישלם ולא שילם. עד ש"ויעבור איש א' חכם וישמע את הויכוחים שבינו ובין הסוחר והמשרתים, ואמר להלוקח איעצך עצה, וכפי שהנני חושב יהיה הדבר שוה לשניכם היינו, אף שדרכו של הסוחר למכור במדה מרובה ולא להתעסק בקניות קטנות, מ"מ עתה בראות הסוחר את שפל מצבך ואת מצב ב"ב, יתרצה למכור לך בכל עת ובכל זמן קניות קטנות מאד כפי אשר תשיג ירך, ובעד כמה מעות שתביא לו יתן לך סחורה אף שאין דרכו בכך".

כן הדבר הוא גם בענייננו, אנחנו אומרים לקב"ה שנכון שהבטחנו הרבה פעמים שנשתנה ולא השתנינו, אבל אפשר לקחת פרט אחד ואותו לעשות בכל מחיר. יש הרבה קבלות שאפשר לקבל, חטא הלשון, רכילות, לשון הרע, ליצנות, אפשר לקחת מצוה אחת, פרט אחד, לקבל על עצמנו שבזה אנחנו מתחזקים בכל הכוחות ולא חוטאים יותר, לא על כל חטא הלשון, על פרט אחד מחטאי הלשון, ואת זה לעשות בכל מחיר.

עבד לדבר אחד

ביום כיפור אומרים בעל חטא - "על חטא שחטאנו לפניך בפריקת עול", ורבינו יונה (שער א', ו') כותב שגם אנשים צדיקים חוטאים, הרי אין אדם בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, וכשהם חוטאים, הם חוזרים בתשובה ומצטערים על העבירה. "אך כל אשר אינו נזהר מחטא ידוע ואינו מקבל על נפשו להשמר ממנו, גם אם הוא מהעונות הקלים, אף על פי שהוא נזהר מכל העבירות שבתורה, קראוהו חכמי ישראל (חולין ד:): "מומר לדבר אחד", ואת פושעים נמנה, וגדול עונו מנשוא וכו'", זה הפריקת עול שאנחנו מתוודים ביום כיפור.

נקבל על עצמנו עבירה אחת שאנחנו נישמר ממנה בכל מצב, להיות עבד לדבר אחד, עבד גמור. שכל אחד יחליט לעצמו איזה קבלה, לקבל על עצמו דבר אחד שישאר לו גם אחרי יום כיפור, שיחזיק מעמד, ומי שעושה את זה, הוא יגיע מוכן לראש השנה.

במצב של 'פריקת עול', אין עול, מקיימים את המצוות, אבל בלי שום עול, לא מוכנים לקבל את התורה ב"נעשה ונשמע".

זה מה שעומד בפנינו, ואם אנחנו רוצים באמת להשתנות, רוצים שהאלול הזה יהיה אלול, כל אחד צריך לחשוב לעצמו בסדר מוסר מה הוא באמת צריך לעשות בשביל זה, עוד לפני שמקיימים את כל דרך החרטה והקבלה, שכל אחד יחשוב לעצמו מה הוא יכול לקבל על עצמו, קבלה שישמור אותה בכל מחיר.

זה יכול להיות קבלה לחיזוק ההתמדה בתורה, בתפילה, בזריזות, שמירת הסדרים. רבינו מן המשגיח זצוק"ל היה אומר שמטרת סדרי הישיבה היא לקבל עול, בחור צריך להתרגל לחיות תחת עול, טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו" (איכה ג', כ"ז). שכל אחד יקבל על עצמו כעול שהוא מוכרח להגיע בזמן לסדר ויהי מה.

כל קבלת עול שוברת את היצר, יש הבדל עצום בין בחור שמגיע בזמן לסדר לבחור שמאחר לסדר, בחור שמאחר אין לו עול, ואדם בלי עול הוא אדם אחר, הוא לא משועבד לכלום. והעול שמועיל לזה הוא עול תורה, מצוות, חינוך, כל עול של רוחניות.

תשובה אמיתית - שינוי ב"חולי הנפשות"

אם אנחנו רוצים לעבור כראוי את אלול, עלינו להראות שאנחנו רוצים להשתנות, הכותרת העיקרית של תשובה היא לא רק להתנהג יותר טוב, העיקר הוא שיהיה לב חדש, לרצות להשתנות, מושגים אחרים.

הרמב"ם (פ"ב מהל' דעות ה"א) מדמה את חולי הגוף לחולי הנפשות, "כך בני אדם שנפשותיהם חולות מתאווים ואוהבים הדעות הרעות ושונאים הדרך הטובה ומתעצלים ללכת בה והיא כבידה עליהם למאד

לפי חללים", המידות הרעות שיש לאדם הם מחלות, כעס זה מחלה, גאווה זה מחלה. והרמב"ם מביא שם איך מרפאים את המחלות הללו, אדם שהוא בעל גאווה - שילך עם בגדים קרועים, שיברח מכל דבר של כבוד, ורק אחרי שהוא כבר לא מרגיש שהוא נמשך אחרי הכבוד, הוא יכול לחזור לדרך האמצע. מי שכועס, שיתגבר ולא יכעס על שום דבר, לא משנה מה עושים לו, ורק אחרי שהצליח לעקור לעצמו את מידת הכעס, יכול לחזור לנהוג בדרך הרגילה.

וכן מבואר ברמב"ם בהלכות תשובה (פ"ז ה"ג), "אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האהבה ומן הקנאה ומן ההיתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה", זה נקרא תשובה אמיתית - להשתנות.

נמצאים כעת ב"ב אלול, וכמו שכבר אמרנו, כל אחד שיחשוב לעצמו האם ב"ב תשרי הוא יהיה אחרת, עוד חודש, אחרי יום כיפור, האם ישתנה בו באמת משהו, האם משהו בתוכו זז. שכל אחד יהיה אמיתי עם עצמו, שיחשוב ברצינות מה הוא רוצה לשנות, פרט אחד שיישאר לעולם גם אחרי יום כיפור. אפשר לעשות את זה כמו שהבאנו מרבינו יונה, שכשהאדם קם בבוקר, שיקבל על עצמו שהוא נשמר מעבירות כל היום הזה, לעשות את זה כל יום, להתרגל לזה, להתפלל על זה, ולעשות את זה בכל מצב.

רבינו יונה נותן לנו את הדרך איך להיות צדיקים מושלמים, וודאי שזה דרגה שכל אחד צריך לשאוף אליה, אבל גם אם זה קשה, בפרט אחת, במצוה או עבירה אחת, את זה כל אחד יכול, זה אפשרי.

(מוצ"ש כי תצא תשפ"ד)

בענין לאו הניתק לעשה בשילוח הקן, ובפסח לאו

לבעליה ובזה לא איכפ"ל ששבה מאליה דסוכ"ס החפצא דהגזילה שבה לבעליה, אולם בשילוח הקן החיוב הוא על הגברא שיקיים בעצמו "שלח תשלח את האם" ועליו מוטלת המצווה, וא"כ כשנשתלח מאליה לא נתקיימה המצווה.

ובזה יש להסתפק בלאוין נוספים שניתקו לעשה, כגון בחמץ וכן בנותר, דהלאו הוא להותיר ואם הותיר מתקן הלאו ע"י שריפת הנותר, ומה יהיה הדין אם נשרף מאליו, האם בכך שהחפצא נשרף הרי הגיע לתיקונו, או דהחיוב הוא על הגברא שיעשה מעשה שריפה.

וידועים דברי הגרעק"א בפסחים (הביאם הגר"ח בספרו פ"א מחמץ ומצה ה"ג) שאם יש מצוות שריפה, המצוה היא על הגברא - לשרוף ולקיים השבתה ע"י השריפה, ובזה יש לדון כנ"ל האם הוא חיוב המוטל עליו או דגם בנשרף החמץ מאליו סו"ס הושבת מרשותו. ולכא"ו בחיוב שריפת נותר פשיטא שהוא חיוב על החפצא שיהיה שרוף, ובזה אין החיוב דווקא שהוא שרוף, ושפיר גם אם אחר שרף או שנשרף מאליו ג"כ מהני.

ואמנם י"ל דגם כשנשרף מאליו ונתקיים חיוב השריפה בזה, אך עדיין העובר על הלאו של לא תותירו לא תיקן הלאו בשריפה זו. וכן יש מקום ספק בשילוח הקן כשאחד לקח את האם על הבנים, ואחר שילח דלכא"ו כיון שחיוב השילוח על הלוקח לא יהי שילוח ע"י אחר לתקן הלאו, אולם בנותר המצווה על כל אחד, וע"י.

והנה בחיוב תשביתו יתכן שהעשה הוא לא שישבית מי שהשאר אותו, שהרי "הכל מצווין עליו לבערו", ונע"י בחי' הגר"ש (פסחים עמ' ק"ח) שחקר בחיוב זה ד"הכל מצווין לבערו" האם הוא מדין תשביתו, שתשביתו חל על כל אדם מישראל, או מדין אפרושי מאיסורא אך תשביתו הוא רק על הבעלים. ויתכן דכיון שגם חמץ של ישראל אחר שנמצא ברשותו, ששניהם עוברים בכל יראה, גם הבעלים וגם מי שהחמץ נמצא ברשותו, ואחד השאר בכוונה והשני ישרוף את זה, יתכן שהשורפו ג"כ יקיים עשה אע"פ שהוא אינו שלו, משום שחל בחפצא חיוב השבתה, ובזה לכא"ו אם זה נשרף לבד זה לא ייחשב לקיום מצות תשביתו, אבל אם אחר שרף בידיים המצוה של השבתה קיימה.

נמצינו למדים ששילוח הקן הוא מצווה בגברא, נותר הוא מצווה בחפצא. ובתשביתו יש לדון כשהשאר חמץ אצל חבירו שהוא עובר במעשה, וחבירו עובר בלי מעשה, ומי שהכניס חמץ לשני בפקדון, גם עובר בכיון שהופקד לשניהם יש בל יראה, ואם זה דין בחפצא די באחד שמתקן גם בשביל חבירו, ויתכן שתשביתו של אחר יתקן לחבירו. ובגזילה והשבת המשכון לכא"ו מסתבר שאם זה חזר ממילא לבעלים א"ע כיון שהלאו בוטל ע"י ההשבה. כתבי התלמידים המובאים במדור זה, נאמרו בדרך מ"מ בדרכה של תורה, ולא כפסק הלכה.

"כי יקרא קן צפור לפניך בדרך וכו' והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים לא תקח האם על הבנים. שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך", (כ"ב ו' - ז').

במצוות שילוח הקן נאמר לאו "לא תיקח האם על הבנים", ונאמר עשה "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך". ונמנו ע"י כל מוני המצוות כב' מצוות - לאו ועשה, (יעו"י בר"מ בסהמ"צ ל"ת ש"ו ועשה, ובספר החינוך תקמ"ד ותקמ"ה).

והנה במשנה בחולין (קמא) "הנוטל אם על הבנים ר' יהודה אומר לוקח ואינו משלח וחכמים אומרים משלח ואינו לוקח", ולמסקנת הגמ' (שם) טעמא דרבנן משום דלאו שניתק לעשה אין לוקח עליו, ולרבי יהודה לוקח. והיינו דכיון שהלאו לא ליקח את האם על הבנים והעשה לשלח את האמא, וא"כ גם כשעבר על הלאו, הוא יכול עדיין לתקנו ע"י שילוח האם.

ויש לדון בכה"ג שנשתלחה האם מאליה, ושוב אינו יכול לשלחה בעצמו ולתקן הלאו, אך סו"ס נתקיים השילוח. בדגמ' מבואר דאם ברחה האם אחר שלקח את הבנים ולא הספיק לתקן הלאו ולשלחה, לוקח על זה. וכן פסק הרמב"ם (פ"ג מהל' שחיטה) "הלוקח אם על הבנים ושחטה הבשר מותר באכילה ולוקח על שחיטת האם שנאמר לא תקח האם על הבנים וכן אם מתה קודם שישלחנה לוקח ואם שלחה אחר שלקחה פטור. וכן כל מצות לא תעשה שניתקה לעשה חייב לקיים עשה שבה ואם לא קיימו לוקח. בא אחד וחטף האם מידו ושלחה או שברחה מתחת ידו שלא מדעתו לוקח שנאמר שלח תשלח עד שישלח מעצמו והרי לא קיים עשה שבה". ונמצא דאף שהשילוח נתקיים, אך כיון שהקיום היה מאליו ולא על ידו, לא חשיב שתיקן את הלאו.

ובסוגיא במכות (טו:) נחלקו בגמ' מתי חייבים בלאו הניתק לעשה, האם כשביטל את העשה בידיים, או אם לא קיים, למאן דאמר שדווקא אם ביטל בידיים א"כ בברחה האם אינו לוקח, שהרי לא ביטל בידיים, אולם להלכה קיי"ל כמ"ד "קיימו ולא קיימו" דלעולם יכול לומר הריני מקיים את העשה, ואינו לוקח.

ויש לדון מה הדין בגזילה בכהאי גוונא, דהנה לאו דגזילה ניתן לעשה דהשבת הגזילה. וכן לאו דלקיחת המשכון שלא כדין, ניתק לעשה דהשבת המשכון. אולם אם לקח ועבר על הלאו ואח"כ נשרף המשכון או הגזילה לוקח. כיון שלא קיים את העשה. ויל"ע בכה"ג אם הוחזרה הגזילה מאליה לנגזל [או שמצאה הנגזל ונטלה בחזרה לעצמו], או הושב המשכון מאליו, דא"י הנגזל לא קיים את העשה דהשבת, אך הגזילה שבה לנגזל.

ונראה דחלוקים ביסודם התיקון ע"י העשה בשילוח הקן מהתיקון ע"י העשה בהשבת הגזילה והעבט. דבגזילה עיקר התיקון הוא שהגזילה תשוב

י"ל ע"י מכוון 'צור התורה'
לתרומות והנצחות:
02-302-4186
לקבלת הגיליון מידי שבוע באמייל:
mzh0747@gmail.com

ניתן להשיג את הספר
"לתשובת השנה"
שיחות ומאמרים מרבינו מרן שליט"א
על חודש אלול - ימים הנוראים
בידילי התורה בישיבה הקדושה, ובקו המכון

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת שרה ב"ר יעקב גרוסברד ע"ה
נלב"ע ח' אלול תשס"ה
הונצח ע"י בנה העומד תדיר לימינו
הרה"ג רבי דוד שליט"א

לעילוי נשמת
הרב הגאון רבי פנחס צבי ב"ר שמואל
דוד זצ"ל הרמן
נלב"ע י"א אלול תשס"ח